

управл. 25.00.02 / Т. В. Іванова; Акад. муніцип. упр. Мін-ва регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Укр. – К., 2011. – 37 с.

6. Сабадаш В. В. Стратегії неконфліктної політики в урегулюванні економіко-екологічних протиріч / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки: Міжнар. наук. журнал. – 2010. – №4.

7. Анісімова Г. В. Статистичне дослідження екологічної складової сталого розвитку регіону / Г. В. Анісімова, Н. В. Скоробогатова // Вісн. Житомирського держ. технологічного ун-ту. – 2011. – №2 (56). – Ч. 2. – С. 194–199.

8. Социально-экономический потенциал устойчивого развития // под. ред. Л. Г. Мельника, Л. Л. Хенса. – Сумы: Университетская книга, 2007. – 1120 с.

9. Садеков А. А. Механизмы эколого-экономического управления предприятием. Монография / А. А. Садеков. – Донецк: ДонГУЭТ, 2002. – 311 с.

10. Анісімов В. М. Соціальна сфера та проблема сталого розвитку і екологічної безпеки суспільства в трансформаційний період / В. М. Анісімов // Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях: Матер. наук.-практ. конф. м. Бахчисарай, 16–17 квітня 2009 р. / НДІ сталого розвитку та природокористування. – Сімферополь: “СОНАТ”, НДІ СРП, 2009. – С. 5–7.

11. Сокол С. М. Трансформація українського суспільства в контексті глобалізації: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / С. М. Сокол; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Ль., 2004. – 22 с.

12. Данилишин Б. М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б. М. Данилишин, Л. Б. Шостак. – К.: СОПС Украины НАН Украины, 1999. – 367 с.

13. Іванова Т. В. Передумови переорієнтації сучасного екологічно небезпечного природокористування в державі / Т. В. Іванова [Електронний ресурс] Державне управління: удосконалення та розвиток: Електронне наукове фахове видання. – 2011. – №1. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.

14. Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.

15. Прутько С. Г. Політико-правові засади екологічно безпечного розвитку України: Автореф. дис... канд. політ. наук 23.00.02 / С. Г. Прутько; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН Укр. – К., 2007. – 19 с.

References

1. Veklych O. Teoretychni zasady ekologo-ekonomichnoi' modeli rynkovoї reformy v Ukraїni / O. Veklych // Jekonomicheskie innovacii. – 2005. – Vyp.7. – S. 95–99.

2. Kalashnik S. D. Social'no-jekonomicheskie i jekologicheskie faktory formirovaniya gosudarstvennoj politiki sohraneniya prirodno-resursnogo potentsiala / S. D. Kalashnik, V. V. Sabadash // Mehanizm reguljuvaniya ekonomiky. – 2008. – №3. – T.2. – S. 31–43.

3. Bobylev S. N. Jekonomicheskaja jeffektivnost' sohraneniya biraznoobrazija / S. N. Bobylev, P. V. Mihalenko // Jekologo-jekonomicheskij mehanizm sohraneniya bioraznoobrazija osobu ohranjaemyh prirodnyh territorij: III Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 4–6 sent. 2008 g.; tezisy dokl. – Brest: Al'ternativa, 2008. – S. 23–25.

4. Vlasenko I. V. Ekonomika pryrodokorystuvannja ta ekologizacija navkolyshn'ogo seredovyshha / I. V. Vlasenko // Innovacijna ekonomika: Vseukr. naukovo-vyrobnychij zhurnal. – 2012. – №10. – S. 154–165.

5. Іванова Т. В. Державне управління екологічною безпекою як умова сталого розвитку: Автореф. дис... д-ра наук з держ. управл. 25.00.02 / Т. В. Іванова; Акад. муніцип. упр. Мін-ва регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Укр. – К., 2011. – 37 с.

6. Sabadash V. V. Strategii' nekonfliktnoi' polityky v ureguljuvanni ekonomiko-ekologichnyh protyrich / V. V. Sabadash // Mehanizm reguljuvaniya ekonomiky: Mizhnar. nauk. zhurnal. – 2010. – №4.

7. Анісімова Г. В. Статистичне дослідження екологічної складової сталого розвитку регіону / Г. В. Анісімова, Н. В. Скоробогатова // Вісн. Житомирського держ. технологічного ун-ту. – 2011. – №2 (56). – Ч.2. – С. 194–199.

8. Social'no-jekonomicheskij potentsial ustojchivogo razvitija // pod. red. L. G. Mel'nika, L. L. Hensa. – Somy: Universitetskaja kniga, 2007. – 1120 s.

9. Sadekov A. A. Mehanizmy jekologo-jekonomicheskogo upravlenija predpriatiem. Monografija / A. A. Sadekov. – Doneck: DonGUJeT, 2002. – 311 s.

10. Anisimov V. M. Social'na sfera ta problema stalogo rozvytku i ekologichnoi' bezpeky suspil'stva v transformacijnyj period / V. M. Anisimov // Stalyj rozvytok ta ekologichna bezpeka suspil'stva v ekonomichnyh transformacijah: Mater. nauk.-prakt. konf. m. Bahchysaraj, 16–17 kvitnja 2009 r. / NDI stalogo rozvytku ta pryrodokorystuvannja. – Simferopol': "SONAT", NDI SRP, 2009. – S. 5–7.

11. Sokol S. M. Transformacija ukrai'ns'kogo suspil'stva v konteksti globalizacii': social'no-filosofskij analiz: Avtoref. dys... kand. filoz. nauk: 09.00.03 / S. M. Sokol; L'viv. nac. un-t im. I. Franka. – L., 2004. – 22 s.

12. Danilishin B. M. Ustojchivoje razvitie v sisteme prirodno-resursnyh ogranichenij / B. M. Danilishin, L. B. Shostak. – K.: SOPS Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. – 367 s.

13. Іванова Т. В. Передумови переорієнтації сучасного екологічно небезпечного природокористування в державі / Т. В. Іванова [Електронний ресурс] Державне управління: удосконалення та розвиток: Електронне наукове фахове видання. – 2011. – №1. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.

14. Stiglic Dzhozef E. Ekonomika derzhavnogo sektora / Per. z angl. A. Olijnyk, R. Skil's'kyj. – K.: Osnovy, 1998. – 854 s.

15. Прутько С. Г. Політико-правові засади екологічно безпечного розвитку України: Автореф. дис... канд. політ. наук 23.00.02 / С. Г. Прутько; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН Укр. – К., 2007. – 19 с.

Popova I. V., Ph.D., Associate Professor, National University of Food Technologies (Ukraine, Kiev), ivpopova@bigmir.net

Contradictions eco safety development of transformational society

In today's challenging economic conditions, social and political development of Ukraine was also the necessity of implementation of environmental-economic model of market reforms. With this in mind, special attention should be consideration of the ecological and economic factors and trends in the modern system of nature, and aimed at the rational use of natural resources, preventive actions of public officials. At the same time it must be noted that the transition to a market economy has not yet led to changes in the consciousness of Ukrainians to address environmental issues. Their decision shall be the prerogative of the state. However, civil society should make efforts to develop and implement a system of laws, rights and responsibilities, to develop a set of mechanisms implemented in the ecological-economic model of development of the state and strictly monitor the implementation of the approved requirements.

Keywords: market economy, environmental policy, environmental safety development.

Попова И. В., кандидат технических наук, доцент, Национальный университет пищевых технологий (Украина, Киев), ivpopova@bigmir.net

Противоречия экобезопасного развития трансформационного общества

В современных непростых условиях экономического, социального и политического развития Украина оказалась также и перед необходимостью внедрения эколого-экономической модели рыночных реформ. Учитывая это, особого внимания заслуживает рассмотрение эколого-экономических факторов и тенденций в современной системе природопользования, а также направленные на рациональное использование природных ресурсов превентивные действия государственных органов. В то же время приходится констатировать, что переход к рыночной экономике пока не привел к изменению сознания украинцев по решению экологических вопросов. Их решение считается прерогативой государства. Однако и гражданское общество должно приложить усилия для выработки и реализации системы законов, прав и ответственности, разработать комплекс механизмов, имплементированных в эколого-экономическую модель развития государства и жестко контролировать выполнение утвержденных требований.

Ключевые слова: рыночная экономика, экологическая политика, экобезопасное развитие.

* * *

УДК 316.42

Широбокова О. О.
аспірантка, викладач, Запорізький національний
університет (Україна, Запоріжжя),
olg.shirobokova@gmail.com

МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНИХ НОВАЦІЙ ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Перебіг соціального розвитку ґрунтується на певних змінах: змінюються не лише об'єкти, суб'єкти так само зазнають зворотного впливу цієї зміни.

Соціальний розвиток загалом завжди є певною системністю та цілісністю, а суб'єкт соціального розвитку, в свою чергу, пізнає та перетворює її. Отже, спрямованість та якість соціального розвитку, міра участі в цьому процесі соціальних новацій детерміновані ключовими закономірностями людської діяльності. Метою статті є дослідити механізм взаємодії суб'єктів соціальних новацій та соціального розвитку в Україні. Механізм взаємодії суб'єктів соціальних новацій та соціального розвитку розглядається в залежності від особливостей "людини креативного класу", що за соціальними та особистісними рисами якісно відрізняється від "масової людини".

Ключові слова: новація, інновація, креативний клас, суб'єкт соціального розвитку.

У сучасному суспільстві одним з основних процесів є оновлення: сучасне суспільство пронизане гонитвою за новаціями. Творчість як феномен філософської новаційної діяльності здобуває неповторного, унікального характеру. Проблема соціального розвитку сучасної України, визнає необхідність соціально-філософського осмислення актуальної сутності та механізмів закономірностей інноваційного суспільного розвитку. Осмислення природи новацій, специфіки новаційної діяльності має особливе значення тому, що новації, агрегуючи результати прогресу, дозволяють застосувати їх для задоволення потреб людини за допомогою створених нововведень, є значущою умовою розвитку суспільства. Це визначає актуальність філософського аналізу проблеми соціальних новацій як взагалі, так і окремих її аспектів.

Постановку питання про роль новацій у процесі суспільного розвитку описано в роботах А. Ахієзера, І. Бестужева–Лади, В. Келле, Є. Князевої, Н. Кондратьєва. Вивченню економічних аспектів новацій присвячені дослідження А. А. Гордієнко, В. І. Громека, П. М. Завліна, А. І. Іпатова, Г. А. Краюхіна, Л. С. Кулагіна, А. А. Кутейникове, А. В. Ламанова, А. М. Медведєва. Питання інноватики в соціальній сфері підіймались в роботах Н. Басова, В. Воловика, В. Гольберта, М. Лепського, О. Набатової, В. Романова, В. Федотової та інших. Проте проблема механізмів взаємодії суб'єктів соціальних новацій та соціального розвитку детально висвітлена не була.

Таким чином, метою даного дослідження є послідовний аналіз механізмів взаємодії суб'єктів соціальних новацій та соціального розвитку в Україні.

Перш ніж говорити про безпосередньо про предмет дослідження, доцільно визначитись, що в цілому мається розуміється під соціальним розвитком. Так, М. Лепський вважає: "Суттєва ознака розвитку – наявність нововведення, як розгортання нового стосується єдності змісту та форми цілісності..." [4, с. 73]. Ми солідаризуємося з цим автором і зауважуємо, що розвиток передбачає приріст, реконструкцію, поліпшення та перехід старих якостей у нові форми, тому соціальний розвиток є неможливим без соціальних новацій та інновацій.

На думку В. Воловика суб'єкти соціального розвитку є видовим поняттям по відношенню до поняття "суб'єкт" взагалі і позначає наділеного свідомістю і волею індивіда або соціальну групу, що здійснюють цілеспрямовану діяльність" [7, с. 146]. Звідси, у якості ключових суб'єктних характеристик можна виокремити: наявність певних потреб та інтересів, цілеспрямованість, вольове начало, здатність приймати рішення, що особливо актуалізується на рівні масштабних суб'єктів розвитку країни.

На нашу думку, відносно новаторської діяльності суттєвими, обов'язково незаперечними є також творчість та здатність на творчий вчинок.

Відповідно, суб'єктами соціального розвитку можуть бути фізичні й юридичні особи України, фізичні і юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проєктів.

Для комплексного, результативного та ефективного впровадження нововведень в соціальну практику суб'єкти соціального розвитку мають щільно та всебічно співпрацювати в найрізноманітніших аспектах реалізації новаційного процесу.

Конкретність характеру, що завжди є атрибутом суб'єктів соціального розвитку, проявляється у такому:

1) вони завжди представлені або як конкретні особистості, що діють свідомо і цілеспрямовано, відповідаючи за власні дії, або ж як певні надособистісні соціальні утворення, за умови, що люди, які входять до їх складу, мають спільні інтереси, цілі, дії, що вони представляють собою певну цілісність;

2) предметно-практична діяльність або пізнання суб'єкту соціального розвитку націлені на певний соціальний об'єкт.

Розглядаючи особливості суб'єктів соціального розвитку необхідно розглянути їх протилежність – об'єкти соціального розвитку. У якості таких об'єктів виступають соціальні проблеми, тобто обумовлені потребами об'єктивно виникаючі у процесі соціального розвитку питання, вирішення яких представляє для даного соціального організму (особистості, соціальної групи, суспільства) практичний або теоретичний інтерес [7, с. 147–148]. Суб'єкти соціального розвитку можуть носити і надособистісний, і колективно-груповий характер. Такими є класи, і в контексті даного дослідження варто звернутись до розгляду класів як суб'єктів соціального розвитку.

Так, Д. Рікардо стверджує в роботах, що в суспільстві є три великі класи (земельні власники, капіталісти, робітники), які відрізняються способом отримання доходу і відповідно, по-різному включаються в процес розподілу суспільного багатства. Грунтовні уявлення про класи часто приписують роботам К. Маркса та Ф. Енгельса, проте майже всюди вони цілком солідаризуються з баченням Д. Рікардо.

Іншим прикладом типології класової системи можна навести концепцію Л. Уорнера, який досліджував структуру суспільства США. Він виділяє шість класів:

- верхній вищий клас: заможні бізнесмени; місце проживання – найбільш привілейовані райони міста;
- нижній вищий клас: за рівнем добробуту не поступається верхньому, але не включає наявність старих родових зв'язків;
- верхній середній клас: власники зі значно меншим матеріальним статком, проте його представники активно беруть участь у громадському житті;
- нижній середній клас: висококваліфіковані робітники та службовці з постійним місцем роботи та можливістю професійного зростання;

– верхній нижчий клас: робітники, зайняті на виробництві, повністю залежні від стану підприємства, на якому працюють;

– нижній нижчий клас: мешканці малоприсадибних для життя місць, без постійної оплачуваної роботи та статку.

Тут кількість типів збільшується, проте це просто деталізація, а не новий критеріальний підхід. Як видно, ключовими критеріями поділу залишаються рівень та джерело доходу, соціальне походження, міра участі у громадському житті та можливість цілеспрямованого впливу на суспільні процеси. Такі зовнішні ознаки як місце проживання постає швидше маркером, оскільки дозволяє швидко сформулювати судження про вищенаведені риси.

Частково погоджуючись з таким підходом, М. Вебер формує концепцію соціального розшарування, яка містить три компоненти. У ній класи – це певні скупчення людей, що володіють певними можливостями у житті і можуть справляти вплив на долю суспільства. Класи детермінуються не лише економічними, а й політичними та інтелектуальними чинниками. Класова позиція визначається відповідно до вмінь, компетенцій та освіти людини, а не її позицією щодо засобів виробництва. Наприклад, часто представникам аристократії, які мають політичну владу, не вистачає економічного капіталу. А деяким багатим родинам не вистачає положення в суспільстві та пошани.

Французький соціолог П. Бурдьє розпочинає своє виокремлення класів з визначення груп, що мають схоже становище у соціальному просторі. Першою умовою існування класу є спільність соціальної позиції членів класу, другою – наявність у групи спільного габітусу (матриці сприйняття і класифікувальних практик). Габітус (“інкорпорований клас”) впливає на думки і суспільну поведінку даних класів, на утворювані в рамках цих класів стилів життя і способи споживання. Третя умова – це усвідомлення членами класу своєї спільності як групи, що має власні інтереси (відмінні від інших) і готова їх захищати [8].

Існують і на інші концепції класів. Концепція Й. Шумпетера, за якою класи виникають на ґрунті розподілу функцій, що їх виконують індивіди в суспільстві, а ті з них, які виконують найважливіші функції, належать до панівного класу. Концепція В. Парето, за якою суспільство поділяється на меншість – еліту і більшість – масу, якою керує еліта завдяки високому інтелекту, концепція М. Джиласа, за якою середній або новий соціальний клас складається з бюрократії і представників партійної номенклатури, та ін. [8].

Так чи інакше, новації – це джерело влади і впливу, а також спосіб їх реалізації. Різні класи мають різне відношення як до влади, так і до новацій. Відповідно, формування неофілії (відкритості новому, новаціям) чи неофобії (заперечення цінності нововведень) буде залежати від класової приналежності суб’єкта. Врешті-решт, новаторство як діяльність є полем конфлікту між старим і новим, і в залежності від ідеології як домінанти впровадження змін чи їх унеможливлення, новаційність є джерелом символічної влади в суспільстві.

На здатність до реалізації новацій, тобто на здатність постати як суб’єкт суспільного розвитку, впливатимуть чинники класової приналежності: майновий, освітній, владний. В розвинених країнах зараз майнові аспекти відходять на задній план, висувуючи на перед особистісні риси як чинник новаторства. В країнах же, де трансформаційні процеси тривають (наприклад, Україна), можливість все ще визначається близькістю до влади, наявністю зв’язків, “відповідності” новації “курсу”, обраному олігархічною владою.

Тож, можна щиро стверджувати, що у постіндустріальному розвиненому суспільстві середній клас – саме новий середній клас, тобто представники вільних професій і менеджери: інженери, програмісти, викладачі, вчені і тощо, ресурси яких пов’язані не з власністю, а з професійною діяльністю – і є основним суб’єктом соціального розвитку. Але в реальних умовах вітчизняного сьогодення, коли означені групи людей за багатьма можна віднести до середнього класу лише умовно, можна зауважувати на значну новаторську потенційність, схильність до неофілії цього прошарку, проте і на таку ж значну суспільну обмеженість в діях та пасивність.

Такий новий середній клас сьогодні нашій державі має бути представлений як “креативний клас”. Такий креативний клас на думку американського соціолога Р. Флорида включає в себе творчих професіоналів, зайнятих в “творчому” сегменті економіки – тих, чия соціальна функція полягає в створенні нематеріальних активів, що несуть матеріальний результат. Це генератори нових ідей, нових технологій і нового креативного змісту [11, с. 96]. Автор пропонує сегментацію за професійним критерієм, тобто: представниками креативного класу є професіонали творчих, наукомістких професій.

Але в Україні важливим для виділення креативного класу є не залучення до творчих професій, а самі соціально–психологічні характеристики таких людей. Такий антропо–соціальний критерій і постане провідним для виокремлення креативного класу, що є ширшим розумінням, аніж пропонує Р. Флорида. Так, сьогодні до креативного класу варто віднести тих, хто за своєю особистісною направленістю та реальною діяльністю залучений до створення і розповсюдження новацій, генерування ідей, створення “точок росту” [9].

Три головні цінності креативного класу, за Р. Флоридою, – це індивідуальність, мерітократія і відкритість (різноманітність).

Індивідуальність в даному випадку розуміється як те, що “представники креативного класу роблять спроби створити індивідуальну тотожність, яка відображає їх особистий творчий потенціал”.

Мерітократія – оцінка людини по особистісним успіхам і якостям. Але тут важливо відзначити, що представники креативного класу, що начебто проти кастового суспільства, по суті, створюють його: коли ключовим фактором є особисті заслуги, за кадром залишаються соціальні умови їх виникнення. Мало народитися розумним і здатним – потрібно мати можливість, наприклад, отримати освіту та мати доступ до культурних цінностей. Але це вже питання не “індивідуальності”, а державного устрою, матеріального та соціального статусу, які людей,

орієнтованих на особисті успіхи, мало хвилюють [11, с. 97].

І, нарешті, відкритість. На нашу думку, Р. Флорида чітко розумів, що мова йде зовсім не про професійний креатив. Не випадково він наводить дані досліджень цінностей благополучних західних країн, де намічався все більший крен у бік цінностей самовираження.

У 2000–х у книзі “Творці культури” соціолог Пол Х. Рей і психолог Р. Андерсон так описали цю соціальну групу: вони займають активну громадську позицію з важливих для себе питань, виступають на захист навколишнього середовища та гендерної рівноправності. Багато з них мають серйозні духовні інтереси, відмовляючись при цьому від загальноприйнятих релігійних уявлень. Членам цієї групи властиві еkleктичні смаки, турбота про саморозвиток, потреба в подорожах, схильність презентувати своє життя в електронних “щоденниках” та соціальних мережах, а також схильність не вважати себе “матеріалістами у фінансовому сенсі” [2].

Стосовно саме українського креативного класу можна додати й те, що його представники характеризуються постійною не прив’язаністю ні до чого і готовністю до так званих “ненаправлених змін” – термін З. Баумана з його роботи “Liquid Modernity” (“Текуча сучасність”). Епоха змін стає нескінченною. У підсумку рекомендована життєва стратегія – flexibility (гнучкість, еластичність) – і підозра до всіх довготривалих обов’язків. Найбільш чесно було б розкрити flexibility як невияв лояльності до будь-якого способу життя, так як все, (і новації також) постійно змінюються. У соціальній поведінці це виражається в так званих “ослаблених зв’язках”, коли людина підтримує масу контактів в “мерехтливому режимі” на відміну від минулого, коли вона мала усталене коло рідних і друзів, незмінних протягом життя.

Загалом, всі визначення креативного класу підкреслюють, що це люди, зайняті в нематеріальному секторі економіки, що домагаються індивідуального успіху, завдяки своїй освіті і творчим здібностям. Для них характерний певний набір цінностей: особиста самореалізація, індивідуальні свободи, прагнення вільно самоідентифікуватися, перевага нематеріальних благ, фінансовий успіх і відмова слідувати традиційним моделям життя і кар’єри, асоціювати себе з певною державою/нацією (вони – “люди світу”).

На нашу думку, в сучасній Україні “креативним класом” називають представників наступних професій: журналісти, письменники, вчені, артисти, художники, фахівці PR та ін. Цю групу оголошують відповідальною за новації та інновації в сучасному суспільстві. Стверджується, що креативний клас – це пролетаріат “економіки знань”. Але, на нашу думку, саме в Україні креативний клас – це конструкція не економічна і не політична (як, наприклад, в Росії, де це поняття тісно пов’язане з політичним протистоянням опозиції і держави), а відображає соціальну структуру глобалізованого світу і цінності глобалізації.

Д. Суховська вважає, що представники “рутинних” професій також можуть бути складовим елементом креативного класу, за умови, що вони схильні до впровадження інновацій і удосконалень у межах своєї професійної діяльності, особливе місце серед них

належить бюрократам–інноваторам. Нам імпонує позиція цієї дослідниці, але ми вважаємо, що серед бюрократів–інноваторів слід виокремлювати тільки так званих неофілів – професіоналів, схильних до впровадження нових тенденцій (наприклад, ґрунтуючись на західному досвіді), але, враховуючи реалії нашої країни [2].

На думку В. Іноземцева, основним капіталом креативного виробництва стає саме особистісний капітал креативних працівників, отже, ці працівники втрачають “пролетарські” характеристики. Таким чином, сама по собі зайнятість працівника в певній сфері продуктивної діяльності ще не означає його належності до креативного класу. Нас переконує концепція, яку представив В. Іноземцев і ми вважаємо, що так само як людина, що власноруч виготовляє сувеніри для туристів, не є капіталістом, вчитель, лікар чи інженер не стають автоматично представниками креативного класу. Креативний клас – це представники творчих професій, фахівці, вкрай затребувані на ринку, чий внесок у забезпечення прибутковості підприємства є дуже значним.

У сучасному суспільстві можливе введення такого поняття, як “людина креативна” (“homo creativus”), для якого визначальною є творча ідентичність та індивідуальність, у якому домінують непрагматичні життєві мотивації, нерідко й зі специфічною творчої моделлю поведінки [1]. Носії подібного соціопсихотипу мають здатність до нестандартного “творчого” мислення, до певного ризику, до прийняття ефективних рішень в умовах невизначеності, до творчих осяянь, до трансґресії і трансценденції, до виходу за межі іманентної особистісної даності. В інших соціальних прошарках, в тому числі в бюрократичному класі, домінує, як правило, цілком раціональна мотивація.

Процедура побудови креативного класу в Україні, на наш погляд, складається з трьох основних етапів: вибір показників творчої активності, побудова інтегрального критерію творчості та виявлення ідентифікаційних процедур креативності, належності до креативного класу.

Варто зауважити, що креативний клас є слабкодиференційованою спільнотою, процес його визначення за формальними та статусними критеріями ускладнений, не постає можливим його виділення адміністративним шляхом або насадження “згори”. Належність до креативного класу не пов’язана ні з суспільним положенням, ні з рівнем доходу, ні, навіть, з рівнем чи ґатунком освіти, проте представники креативного класу часто відносяться до певного соціопсихотипу. Цей психотип в першу чергу проявляється в активній життєвій позиції, відчуттям власної гідності, розвиненим вольовим началом.

З іншого боку, креативному класу як середовищу, де домінує неофілія, протистоїть “масове суспільство”, де домінує неофобія. Атмосфера масового суспільства – це духовна атмосфера, що складається в розвинених країнах Заходу в результаті бюрократизації суспільних інститутів, розповсюдження грошово-тінювих відносин на всі форми міжособистісних контактів. Цю доктрину розробляє іспанський вчений Х. Ортега-і-Гассет. В подібній системі суспільних відносин кожна людина відчуває себе статистом, виконавцем ролі, що

нав'язана йому ззовні, частинкою безособового начала – натовпу [10, с. 35].

Особливо ризикованою така форма соціальної організації стає сьогодні і, безумовно, впливає на соціальний розвиток та соціальні новації. На думку К. Ясперса, масове суспільство є хворобою ХХ ст., а власне маси – рід існування та розкладення людського буття, коли світ попадає в руки посередностей. Маса нерозчленована, не має своєї базової основи та позбавлена самосвідомості [12, с. 405]. У результаті цього масове суспільство породжує тоталітарний режим з його принципом “стадного існування”. Це свідчить про те, що громадянин в умовах масового суспільства втрачає фактично свої стратегічні орієнтири – тобто втрачає орієнтири реалізації потенціалу і розвитку: як для власне себе, так і для спільноти в цілому [12, с. 412].

Відповідно виникає протиставлення культури еліти (“елітарної культури”) культурі “маси” – “масовій культурі”. Елітарна культура прагне до змін та оновлення, вона неофільна і перспективна; масова культура прагне до стабілізації і відтворення, вона неофобна і прагне стандартизації. Відповідно, за своєю чисельністю неофобна масова культура здатна пригнітити неофільну культуру креативного класу.

Як зазначає Г. Лебон, сучасна епоха еволюціонувала до ери натовпу. Така еволюція зумовлена двома факторами: руйнуванням релігійних, політичних і соціальних вірувань, що становили фундамент цивілізації, та виникненням нових ідей (зокрема, соціалістичних) та наслідками технологічної революції. За його словами, на сьогодні претензії натовпу стають ще більш визначеними [3, с. 151]. При цьому маси є діяльними, але ця діяльність з руйнівним вектором. Г. Лебон випередив Х. Ортега-і-Гасета, констатуючи прихід ери мас, яка у останнього отримала назву “бунту мас”. Маса, на його думку, – це посередність, і в разі, коли б вона повірила у свою обдарованість, мали б місце не соціальні зрушення, а всього лише самообман [6, с. 131]. На нашу думку, вихід – в створенні нової, аристократичної еліти – людей, здатних до вільного “вибору”, скерованого тільки безпосереднім “життєвим поривом”.

На деструктивному впливі мас на креативну еліту зауважували багато вчених. А. Шопенгауер поділяв людей на два типи: “людей генія”, що мають особливу здатність до естетичного світоспоглядання і художньо-творчої діяльності, і “людей користі”, що зорієнтовані здебільшого на практичну, утилітарну діяльність. На цих же позиціях виступає Г.–Г. Гадамер, на думку якого, з часом неминуче ще чіткіше розмежування між масою і тими небагатьма по-справжньому творчими талантами, які існуватимуть з масою поруч у часі [5, с. 379].

Отже, як висновок можна зазначити: механізм взаємодії суб'єктів соціальних новацій та соціального розвитку напряму залежить від особливостей “людини креативного класу”, що за соціальними та особистісними рисами якісно відрізняється від “масової людини”. Це обумовлює їх відмінності у русі суспільного розвитку. Проте, хоч належність до певного соціопсихотипу постає ключовою передумовою, роль зовнішніх обставин у формуванні новаторів

переоцінити важко. Так, організаційна структура будь-якого регіону України являє собою не стільки набір елементів, скільки індустріальну екосистему, що об'єднує місцеві інститути, культурне середовище, економіку та корпоративну організацію. Взаємодія між різними секторами змінює їх власне облаштування і успішний технополіс – динамічне синергічне середовище, яка являє собою дещо більше, аніж суму елементів, що її утворюють.

Перспективами подальших досліджень є розробка прикладних підходів до оптимізації процесів взаємодії суб'єктів соціального розвитку в інтересах доцільного та цілеспрямованого оновлення українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Войтович Р. В. Глобальне суспільство як форма соціальної організації у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Р. В. Войтович // Державне управління: теорія та практика. – 2005. – №2. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej3/txts/FILOSOFIYA/01-VOYTOVICH.pdf>
2. Восканян М. Некреативним вход воспрещен [Електронний ресурс] / М. Восканян // Завтра. – 2013. – №45. – Режим доступу: <http://zavtra.ru/content/view/nekreativnyim-vhod-vospreschen/>
3. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – СПб.: Макет, 1995. – 316 с.
4. Лепський М. Методологічні виклики визначення поняття “соціального розвитку” / М. Лепський // Культурологічний вісник. – 2013. – Вип. 31. – С. 73–79.
5. Омельченко Ю. Д. Масове суспільство у соціально-філософських концепціях кінця ХІХ – першої половини ХХ століття / Ю. Д. Омельченко // Гілея. – 2014. – Вип. 72. – С. 378–381.
6. Ортега-і-Гассет Х. Восстание масс / Ортега-і-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры. – М.: Искусство, 1991. – 588 с.
7. Основи соціальної філософії: навч. посібник / В. І. Воловик, М. А. Лепський, Т. І. Бутченко, О. В. Краснокутський / [за заг. ред. В. І. Воловика]. – Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 320 с.
8. Симончук О. Класова ідея: тенденція формування соціальних класів в Україні [Електронний ресурс] / О. Симончук. – Режим доступу: http://www.simonchuk.kiev.ua/ukr/Klasova_diya_2011.pdf
9. Суховская Д. Н. Концепция креативного класса в глобализирующемся обществе [Електронний ресурс] / Д. Н. Суховская – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/june-2013>
10. Философия политического сознания: Моногр. / В. И. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2006. – 201 с.
11. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М.: Издательский дом “Классика-XXI”, 2007. – С. 95–97.
12. Ясперс К. Духовная ситуация времени / К. Ясперс // Смысл и назначение истории. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.

References

1. Voytovych R. V. Hlobal'ne suspil'stvo yak forma sotsial'noyi orhanizatsiyi u suchasnykh umovakh [Elektronnyy resurs] / R. V. Voytovych // Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka. – 2005. – №2. – Rezhym dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej3/txts/FILOSOFIYA/01-VOYTOVICH.pdf>
2. Voskanjan M. Nekreativnym vhod vospreshhen [Elektronnyy resurs] / M. Voskanjan // Zavtra. – 2013. – №45. – Rezhim dostupa: <http://zavtra.ru/content/view/nekreativnyim-vhod-vospreschen/>
3. Lebon G. Psihologija narodov i mass / G. Lebon. – SPb.: Maket, 1995. – 316 s.
4. Leps'kyy M. Metodolohichni vyklyky vyznachennya ponyattya “sotsial'nyy rozvytok” / M. Leps'kyy // Kul'turolohichnyy visnyk. – 2013. – Vyp.31. – S. 73–79.
5. Omel'chenko Yu. D. Masove suspil'stvo u sotsial'no-filosof's'kykh kontseptsyakh kintsya XIX – pershoiy polovyny XX stolittya / Yu. D. Omel'chenko // Hileya. – 2014. – Vyp.72. – S. 378–381.

6. Ortega-i-Gasset H. Vosstanie mass / Ortega-i-Gasset H. Jestetika. Filosofija kul'tury. – M.: Iskusstvo, 1991. – 588 s.

7. Osnovy sotsial'noyi filosofiyi: navch. posibnyk / V. I. Volovyk, M. A. Leps'kyy, T. I. Butchenko, O. V. Krasnokut's'kyy / [za zah. red. V. I. Volovyka]. – Zaporizhzhya: Prosvita, 2011. – 320 s.

8. Symonchuk O. Klasova ideya: tendentsiya formuvannya sotsial'nykh klaviv v Ukraini [Elektronnyy resurs] / O. Symonchuk. – Rezhym dostupu: http://www.simonchuk.kiev.ua/ukr/Klasova_diya_2011.pdf

9. Suhovskaja D. N. Konceptija kreativnogo klassa v globalizirujushhemsja obshchestve [Elektronnyy resurs] / D. N. Suhovskaja – Rezhym dostupu: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/june-2013>

10. Filosofija politicheskogo soznaniya: Monogr. / V. I. Volovik. – Zaporozh'e: Prosvita, 2006. – 201 s.

11. Florida R. Kreativnyj klass: ljudi, kotorye menjajut budushhee / R. Florida. – M.: Izdatel'skij dom "Klassika-XXI", 2007. – S. 95–97.

12. Jaspers K. Duhovnaja situacija vremeni / K. Jaspers // Smysl i naznachenie istorii. – M.: Politizdat, 1991. – 527 s.

Shirobokova O. A., student, teacher, Zaporizhzhya National University (Ukraine, Zaporizhzhya), olg.shirobokova@gmail.com

An arrangement of social novations and social development interaction

Social development is based on certain changes: changing not only the objects, subjects also experience the opposite effect of this change. Social development in general is always system and integrity, and the subject of social development, in turn, learns and transforms it. The purpose of this article is to investigate the mechanism of interaction of subjects of social innovation and social development in Ukraine. The mechanism of interaction of the subjects of social innovation and social development is considered depending on the characteristics of the "man of the creative class", which social and personality traits is qualitatively different from the "mass man".

Keywords: novation, innovation, creative class, the subject of social development.

Широбоква О. А., аспирантка, преподаватель, Запорожский национальный университет (Украина, Запорожье), olg.shirobokova@gmail.com

Механизм взаимодействия субъектов социальных новаций и социального развития

Социальное развитие основывается на определенных изменениях: меняются не только объекты, субъекты также испытывают на себе обратное влияние этого изменения. Социальное развитие в целом всегда является системой и целостностью, а субъект социального развития, в свою очередь, познает и преобразует ее. Итак, направленность и качество социального развития, степень участия в этом процессе социальных новаций детерминированы ключевыми закономерностями человеческой деятельности. Целью статьи является исследовать механизм взаимодействия субъектов социальных новаций и социального развития в Украине. Механизм взаимодействия субъектов социальных новаций и социального развития рассматривается в зависимости от особенностей "человека креативного класса", который по социальным и личностным чертам качественно отличается от "массового человека".

Ключевые слова: новация, инновация, креативный класс, субъект социального развития.

* * *

УДК 165.191

Береза В. О.
кандидат педагогических наук, доцент, Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого (Украина, Черкаси), gileya.org.ua@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальний прогрес в Україні можливий не тільки шляхом відродження духовно-інтелектуальної енергії громадянського суспільства, але й на засадах розгортання творчого потенціалу особистості. Адже в демократичному суспільстві, яке намагається розбудувати наша держава, людина має стати стрижнем національної правової системи. Для її становлення необхідно забезпечити дійсну реалізацію декларованих Конституцією прав і свобод громадян. З огляду на це політико-правовий порядок в Україні має спиратися на могутню духовну основу, яка б цілком поділялася і підтримувалася громадянами і становила фундамент для національної правової і законодавчої системи. В таких умовах політична соціалізація особистості відбуватиметься

на засадах гуманного, духовно-етичного, морального вимірів, орієнтованих на врахування її приватних інтересів та їх гармонізацію з соціальними перевагами.

Ключові слова: демократія, правові норми, політична соціалізація.

У суспільній свідомості ще поволі, але все ж таки поглиблюється розуміння того, що вихід із системного кризового становища, в якому опинилася пострадянська Україна, процес її функціонування та прогресивний розвиток як незалежної європейської держави можливі тільки шляхом руйнування тоталітарної "закритої соціальної системи", моделі соціального устрою типу "моносуб'єкт" [1, с. 124], на шляху формування громадянського суспільства, гуманізації права, держави і законодавства, інтеграції в міжнародне співтовариство. Йдеться про демократичний, правовий розвиток державно організованого суспільства, де саме людина повинна стати метою, принципом, а не способом, засобом державного устрою, де права і свободи фізичної особи в *триаді взаємодії "людина – суспільство – держава"* повинні стати стрижнем як національної правової системи загалом, так і системи права і законодавства зокрема.

Закріплення законодавцем у Конституції України цілої низки демократичних прав і свобод людини відображає об'єктивну тенденцію зростання ролі особистісних, суб'єктивних чинників, приватних інтересів, якості гуманізму та духовності в суспільних, особливо економічних, процесах, розширення і поглиблення свободи творчої індивідуальної діяльності на фоні зростання складності людських взаємозв'язків та відносин, світових інтеграційних процесів. Нині не тільки усвідомлюється закономірність складності суспільного буття, соціальних процесів, їх взаємодії з природними явищами, але й глибше сприймається суть цієї складності – посилення єдності різноманітності, властивості, яка пронизує і увесь всесвіт, і будь-який суспільний лад, будь-яку сферу суспільного життя, зокрема правову дійсність, і становить один з основоположних принципів Природи. Всесвітній досвід суспільного розвитку свідчить, що соціальне буття єдине за своєю суттю та спільністю. Необхідними умовами для вияву його єдності виступає множинність, різноманітність його складових. Абсолютна одноманітність означала б зупинку життєдіяльності, тому що сила життя, його ритм вимірюються саме багатством різноманітності, яке створюється у процесі розвитку.

Ці думки є актуальними в наші дні, оскільки залишається невирішеною, зокрема, проблема взаємодії принципів індивідуальної та колективної свободи всередині людської єдності. Початок ХХІ ст. характеризується тенденцією інтеграційних процесів, які здійснюються на поліцентричній основі, тобто їх осередком є орієнтація на велику кількість центрів ухвалення рішень, основним з яких розглядається вільна особа, розвиток духовних, моральних властивостей якої становить підґрунтя розвитку нації, суспільства загалом. Не випадково в наукових дослідженнях сьогоденні обґрунтовується думка про те, що кожна людина може розглядатися окремо діючою особою, яка спроможна за невеликих змін її поведінки або споживацьких звичок значною мірою вплинути на економічну рівновагу, а отже – на соціальну гармонію загалом.